
Dijana-Iva Sesartić¹
SKULPTURA U FUNKCIJI SAKRALNOG

“Koliko si daleko od mene Plode?
Skriven u tvom srcu, Cvijete.”
(R. Tagor)

“Kada smo stajali pred Michelangelovom Pietà u bazilici sv. Petra u Rimu i razgovarali zašto je umjetnik prikazao Majku Isusovu tako napadno mladom, Ivan Mertz je rezonirao: Čistoća i nevinost na stare!” (Ivan Mertz, *Put k Suncu*)

Sjetim se često ovih riječi kada razmišljam o skulpturi, o svom radu. No, doživljenost i proživljenost naslućenog jedino nas može rasteretiti mnogih zabluda, a susret s originalom obogatiti novim estetskim iskustvima i boljim razumijevanjem. Zato sam i ja (jednom davno) protrčala Berninijevom kolonadom stupova i ušla u baziliku Sv. Petra u Rimu. Kao studentica IV. godine kiparstva nosila sam na leđima teret mnogih reprodukcija, monografija, predavanja, romana i priča o Michelangelu. Kleknula sam pred *Pietà* i tek tada uprla pogled u djelo. Teško mi je danas opisati taj susret. Čuvam ga u sebi kao pečat Duha i Vječnosti. U ozračju kontemplativnog promatrala sam kako ljudi i prostor s *Pietà* dišu istim ritmom. Spoznala sam djelo koje živi puninom svoga postojanja, nadahnuto Stvoriteljem. Harmonija vidljivog i nevidljivog, materije i forme. Konvencionalno u diskripciji teme zaogrnutu plaštom Vječnoga. Da, pomislih, ovo djelo ide ispred

---

¹ Dijana Iva Sesartić rođena je u Zagrebu. Studirala je na likovnim akademijama u Sarajevu, Pragu i Zagrebu. Diplomirala je kiparstvo na ALU u Zagrebu u klasi profesora Stanka Jančića. Autorica je niza skulptura u javnim prostorima od kojih su neki u Splitu i bližoj okolici. Živi i radi u Solinu.

svakog vremena, stila, pravca ili mode u umjetnosti. Van Goghove misli oživjele su u meni: "Pokušaj shvatiti posljednju riječ onoga što kažu veliki umjetnici, ozbiljni majstori u svojim remek djelima, u njima će biti Bog". Kasnije, obogaćena iskustvom ovih spoznaja prepoznala sam i druga djela. No, neopisivoj tenziji susreta s Michelangelovom *Pietà* prethodili su mnogi događaji, putovanja, razmišljanja, vrijeme studija, rasprava i otkrivanja.

Iako znam da se umjetničko djelo prosuđuje ne gledajući nakane ni intuiciju stvaraoca i da teorija "umjetnost radi umjetnosti", oslobađa estetiku lijepog od svih ćudoređa, teško prihvaćam i promatram umjetničko djelo kao gotov produkt, odijeljen od samog stvaraoca. Za mene, oni su (umjetnik i djelo) neprekidiv proces davanja i uzimanja.

"Umjetnost je sam život", rekao je Rodin. A Van Gogh: "Kad kažem da sam umjetnik, pod tim mislim: Ja tražim, ja se borim, ja sam dušom i srcem za to!" Za mene, umjetnost je dar Božje milosti i vidjela sam mnoga umjetnička djela, pa i ona najveća, koja malo vrijede za vječnost jer nisu bila usmjerena k njoj (vječnost u smislu istinske vrijednosti koja egzistira kroz vrijeme i prostor, neprekidno). Kiparstvo nosi u sebi, velikom sugestivnom snagom, dramu ljudskog življenja. Možda više negoli druge umjetnosti. Kad kipar snagom modeliranja, odnosom masa i ploha, ritmom volumena, postigne unutrašnju konstrukciju stvarnosti, neminovno osjeti zadovoljstvo duha. "Tada prodre u samu prirodu i u njoj otkriva Duh kojim je ona nadahnuta". (A. Rodin)

To je trenutak koji je duboko surov i istinit. Trenutak kada iznad same želje da nevidljivo učini vidljivim i materijalizira neprolazno u prolaznom, sve doživljava svoj obrat. To je trenutak kada djelo nadilazi samog kipara, umjetnika, i zaživi svojim životom! Kipar uvijek traži bitnost, uvijek ogoljuje stvarnost, skida sve da bi došao do same istine. Taj put "svlačenja" ne temelji se ni na kakvim ideologijama, niti teorijama, već se nalazi u najintimnijim dijelovima čovjekove osobnosti. Na kraju stvoreno djelo, posjeduje vrijednost u sebi i ne bi smjelo biti podređeno, niti u službi bilo kojih drugih vrijednosti.

Autonomija umjetnosti? Upravo ta misao i pitanje nameće se kroz daljnja promišljanja. Umjetnost ne može biti pusta forma bez sadržaja. Forma nikada nije jednoznačna. A kako sklop svega ljudskog u nama postoji živo ugrađeno u naša djela (skul-

pture), mi umjetnici prije svih želimo da to djelo (skulptura) egzistira unutar vlastite vrijednosti. Bez etiketa i funkcije. Nažalost, često smo sami (mi umjetnici) tvorci nedosljednosti i kompromisnosti. Pročitala sam jednom da je blaženi Giovanni da Fiesole (Beato Angelico) rekao otprilike ovako: "Da bi netko mogao slikati Kristova otajstva, mora živjeti s Kristom".

Obišla sam bezbroj crkava i minulih epoha, stilova i neostilova, vidjela skulpture koje su bile konvencionalne svake naravi do novih, modernih, avangardnih... Vidjela velika bogatstva naše civilizacije koja je nastala na grčko-rimskoj i biblijsko-kršćanskoj kulturi, misli i tradiciji. Sva umjetnička djela (skulpture) ostavljena u baštini bila su dio sakralnog ili dio religioznog, a samo ona najvrijednija dio Vječnosti (sakralno vezano za kult, liturgijski za obred, a religiozno isti pojam od sakralnog). I dok sam šeućuci ulicama Rima pokušala shvatiti te veze:

umjetnik-sakralno

umjetnik-religiozno

umjetnik-mistično

samo nebo "srušilo se na moju glavu". Iz izloga dućana zure su u mene skulpture, likovi svih svetaca u naravnoj veličini, figure s likom Uskrslog Krista s plavičastim i roskastim plaštevima, kipovi Djevice Marije svih veličina, rumenih obraza i nježnih pogleda, križevi, raspela - serijska proizvodnja. Radnja je bila pretrpana gomilom "svetih" kojima smo se pred kućnim ili crkvenim oltarima trebali moliti. Sjetih se tada svih "medaljica, sličica, kipića" kojima obiluju naše crkve i neizbježnog izobličavanja tih sakralnih predmeta u neku vrstu amuleta (predmet koji praznovjerni ljudi nose na sebi). Što se dogodilo ovdje u smislu umjetnosti? Djela s religioznom tematikom bez estetskog sadržaja postala su plod estetskog pijetizma koji umjetno stavlja funkciju religije, u funkciju sakralnog. Što je s riječima iz evanđelja gdje Krist kaže da ne znamo čemu se klanjamo i da će doći čas kada ćemo se klanjati Ocu u duhu i istini, jer baš takve klanjaoce traži Otac; (Iv 4,21-24).

Današnji moderni život, moderna umjetnost počiva na fizičkim izumima. Sve češće, vode se rasprave čemu služi tradicionalna umjetnost (mislim na kiparstvo) pored svih mogućnosti moderne tehnologije. U kiparstvu, tehnike multipliciranja nude svoju konfekcijsku umjetnost koju možemo naći u katalogima, pa i onu sakralne tematike, poredanu po veličini i cijenama. Čo-

vjeku je dovoljno da što korisnije i funkcionalnije zadovolji svoje tjelesne potrebe, pa i one duhovne.

Povijest nam pokazuje kako pojava skulpture u funkciji sakralnog ima svoje duboke i daleke korijene i nanose. Od prvih vjekova kršćanstva vodile su se burne rasprave i borbe vezane za likovno prikazivanje tema Starog i Novog zavjeta... Tek je Sinod u Carigradu 842. dopustio likovno prikazivanje svetaca i odredio svetost ikone i njeno neophodno i važno mjesto u vjerskom životu kršćanina. "U kršćanskoj umjetnosti ikona označuje u prvom redu religiozni portret Krista, Bogorodice i svetaca, sliku s temom Starog ili Novog zavjeta..." (usp. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*).

Posljedice toga na polju ikonografije bile su raznolike: od kanonizacije ikonografskih tipova do sve većih varijacija i improvizacija od strane pučkih umjetnika - naivaca. Ali tada su se istinski i autentični umjetnici (i djela) mogli prepoznati i odvojiti od podređenosti bilo koje vrste. Zato čvrsto vjerujem da su doista samo istinski i najveći umjetnici kroz prošla stoljeća i danas pridonijeli odgoju prave pobožnosti i duhovnoj nadogradnji. No-seći u sebi sadržaje kršćanskih objava nisu se prepuštali pukom predstavljачkom diletantizmu već su unutar vještih analitičkih studija pridonosili spoznaji nadnaravnih vrednota i ljepote liturgijskog obreda.

U uvodnom poglavlju novog Misala o sakralnom uređenju bogoslovnog prostora stoji: "I danas bi Crkva i kler trebali nastojati da samo pravom umjetničkom vrsnoćom hrane vjeru i pobožnost." Dakle nije to pitanje starog ili novog, tradicionalnog ili progresivnog, već prvenstveno onog što je dobro. I mudro će biti rezonirati da nema napretka bez predaje, a još mudrije ako bez pretenzija i etiketiranja oslušujemo duh vremena u kojemu živimo. Oslušujući vrijeme i prostor u kojemu danas živimo, rekla bih, poziv umjetnika kipara još uvijek je životno potreban unutar mozaika svih umjetnosti koje se nadahnjuju tematikom sakralnog (osobito na području liturgije). Umjetnik kipar, čovjek duboko ukorijenjen u Gospodinu, ujedno je i onaj čovjek koga prožima sasvim određeno podnevlje, tradicija i kultura. Upravo poradi te životne "geologije", dodir čovjeka i Boga (mogli bismo reći onog vidljivog i nevidljivog) u smislu uzvišene ljepote i prisutnosti, ne može se percipirati niti nadahnjivati konfekcijskom umjetnošću koja se nudi, sve više, poput bezlične hrane.

Novi crkveni prostori, modernom arhitekturom nude vrlo malo od onoga što je arhitektura kroz prošla vremena sadržajno nosila. Zato treba i više od tehnike i vještine da umjetnost (likovna, kiparstvo) udahne cjelokupnost ljudske proživljenosti unutar područja liturgije.

A upravo o tom osluškivanju, o "Pravoj riječi u pravo vrijeme" piše i razmišlja svećenik, teolog i pjesnik Ivan Golub: "Je li Božja riječ dolazi čovjeku netaknuta od vremena? Nipošto! Kad bi to bio slučaj, Božja riječ bi bila puko mehaničko ponavljanje. Ona ostajući istovjetna samoj sebi, dolazi čovjeku u vremenu nova i svježa kao osoban i poseban zov. Dah Duha koji donosi jest dah svježine. Čovjekovo postojanje uključuje u sebi kulturne, predajne pa i folklorne slojeve. Sve se to odražuje, zapravo uključuje u vjeru. Jer vjera je izraz sveukupnog čovjekovog postojanja, pa i onog kulturnog tradicijskog i folklornog. Čisto intelektualistička vjera svedena gotovo na pojmove, koja se diči kako je oljuštila folklorne uske tradicijske nanose i kulturne specifičnosti, vrlo je sumnjiva. Ako se ljudsko postojanje odigrava u jednom folklornom ozračju, onda je protiv iskonske vjere istjerivati folklor iz života da bi se dalo mjesta vjeri.

Ponovno: vjera uključuje postojanje. To važi i za razna vremena. Postoje stilovi u umjetnosti koji nisu drugo nego izraz postojanja ljudi u jednom razdoblju. Ako je vjera način postojanja, onda također nosi, da tako kažemo, stilska obilježja. Građevinski stilovi hramova nisu samo izraz umjetničkog ukusa epohe, nego također i izraz posebnosti vjere toga doba. Drugo je karakteriziralo vjeru romanike, drugo gotike, drugo baroka, a drugo današnjice. Dosta je samo spomenuti kako u isto vrijeme dok se u građevini, kipu ili slici izvijaju bogati ukrasi-molitve i pobožnosti toga doba obiluju kićenošću. Što to praktički znači? Treba li izagnati te oblike? Rekao bih ovo; ako netko živi svoje postojanje "stilom" koji je inače minuo, vjera to mora uvažiti, uključiti to i takvo njegovo postojanje i ne forsirati stil kojim dotičnik ili skupina ne živi. Baš zato što ljudi u istom vremenu, katkad čak i na istom prostoru, žive različit način postojanja, valja da njihova vjera bude izražaj tog specifičnog postojanja. Pastoralne implikacije su krupne. Valja, naime, osluškivati i upoznavati zbilju i postojanje ljudi i tako ih evangelizirati da im vjera bude riječ kao postojanje, kulturna i povijesno, predajno i suvremeno, osobno i kolektivno, folklorno i misleno, postojanje prožeto i

obilježeno prihvaćanjem Isusa Krista. Drugim riječima, da vjera bude prava riječ u pravo vrijeme”.

Na kraju svega iznesenog izrekla bih još jednu misao: Bez obzira na nove načine vizualnog izražavanja koja pod svaku cijenu žele zauzeti mjesto i važnost tradicionalne umjetnosti, kiparstva (iako nemaju ništa zajedničkog) ne možemo prihvatiti razmišljanje o pustom i praznom prostoru. Ljepota kontemplacije nad onim što u likovnom (kiparskom) smislu može izraziti dodir čovjekove ruke i materijala, doista se ne može mjeriti s onim što nam nudi današnja moderna tehnologija-brzog konzumiranja, brzih informacija. Dakle, umjetničko djelo, skulptura, je vrijednost u sebi, ali je isto tako ne treba unutar vlastitog govora i izražaja mistificirati. Mistika je život Božji i pripada ponajviše samom čovjeku, umjetniku kiparu. Tako i skulptura u sakralnom prostoru ne može biti podređena nikakvim drugim vrijednostima osim vrednotama sadržaja koji, unutar kiparskog djela, nosi sama forma. Umjetnik bi trebao u duhu istinitosti i poznavanja kršćanskih objava i sadržaja tih objava sačuvati svoju umjetničku slobodu i nedodirljivost, kako bi vjeran svom pozivu i ideji stvarao djelo. I jedino takvo kiparsko djelo pridonijet će ljepoti i snazi liturgijskog obreda. U tome je sva jednostavnost, čistoća i nevinost prožimanja skulpture, umjetnosti i sakralnog...

“Često sam tako čuo gdje velite, kao da u snu govorite: Tko radi u mramoru, i tko otkriva oblik vlastite duše u stijeni, plemenitiji je od onoga tko služi zemlju. I onaj tko lovi dugu da bi je na platno metnuo u obličju čovječjem, više je od onoga tko pravi sandale za noge. Ali ja kažem, ne u snu nego u punini podneva, da vjetar ne govori slađe od svih vlati trave. A samo je onaj velik, tko glas vjetra pretvara u pjesmu što ju je zasladio vlastitom ljubavlju. Rad je ljubav koja biva vidljiva. Ali ako ne možete raditi s ljubavlju, nego samo s gađenjem, bolje je da se ostavite rada i da sjednete uz hramska vrata i da prosite milostinju od onih što s radošću rade.” (H. Džubran *Prorok i prorokov vrt*)